

Gehinderde vertegenwoordiging

De mate waarin lokale politieke partijen te maken kregen met intimidatie en agressie tijdens de gemeenteraadscampagne van 2026

Henk van der Kolk / Universiteit Twente en Universiteit van Amsterdam

Inleiding

In Nederland is sinds het begin van de jaren 2010 aandacht voor intimidatie en agressie richting politieke ambtsdragers, in het bijzonder op lokaal niveau. Deze aandacht is nauw verbonden met de monitoring van dit probleem. Zo laat de rijksoverheid vanaf 2010 via de Monitor Integriteit en Veiligheid onderzoek uitvoeren naar de aard en omvang van agressie tegen onder meer raadsleden, wethouders en burgemeesters. Deze monitor maakt zichtbaar dat agressie en intimidatie geen incidenteel fenomeen zijn, maar een terugkerend en in omvang toenemend probleem. Waar rond 2010 nog ongeveer een kwart van de politieke ambtsdragers aangaf met agressie te maken te hebben, ligt dit aandeel in recente metingen rond de 40–45%. Daarbij gaat het vooral om verbale agressie en bedreiging, maar ook om intimidatie die als ernstig wordt ervaren en regelmatig persoonlijke impact heeft.

Het beleid van de rijksoverheid is gericht op het vergroten van de weerbaarheid van het lokaal bestuur. Vroegere initiatieven, zoals het programma Veilige Publieke Taak (tot ca. 2016), richtten zich breder op agressie tegen functionarissen met een publieke taak, zoals agenten en zorgverleners. In de loop van de jaren 2010 verschoof de focus naar politieke ambtsdragers zelf, mede door de constatering dat agressie steeds vaker persoonlijk, en minder uitsluitend functioneel van aard was. Dit leidde in 2018 tot de oprichting van het Netwerk Weerbaar Bestuur. Daarin werken ministeries, koepels en beroepsverenigingen samen aan preventie, ondersteuning en normstelling. Onder de noemer 'weerbaar bestuur' is een beleidsinstrumentarium ontwikkeld, variërend van monitoring en meldstructuren tot concrete ondersteuning via bijvoorbeeld het Ondersteuningsteam Weerbaar Bestuur. Daarmee heeft het thema zich ontwikkeld tot een structureel beleidsdomein waarin niet alleen de bescherming van individuele ambtsdragers centraal staat, maar ook het functioneren van de democratische rechtsstaat.

De empirische kennis die in dit kader is opgebouwd, wijst er op, dat agressie en intimidatie tegens bijvoorbeeld raadsleden wijdverbreid zijn onder en in veel gevallen gevolgen hebben voor hun functioneren, variërend van psychologische belasting tot gedragsaanpassingen zoals terughoudendheid in communicatie en politieke profilering. Daarnaast is sprake van verschuivingen in de aard van het fenomeen: agressie vindt steeds vaker plaats via online-kanalen en is vaker persoonlijk gericht. Deze vormen van agressie treft relatief vaak vrouwelijke ambtsdragers. Tegelijkertijd blijft onderrapportage een terugkerend probleem: slechts een klein deel van de incidenten leidt tot formele meldingen of aangifte, mede doordat agressie deels wordt genormaliseerd als 'onderdeel van het ambt'. Agressie en intimidatie vormen niet alleen individuele risico's vormen, maar hebben ook gevolgen hebben voor de kwaliteit van democratische representatie, bijvoorbeeld via zelfcensuur of terugtrekking uit het ambt.

Hoewel deze inzichten een goed onderbouwd beeld geven van omvang en structurele patronen, is de kennis over agressie en intimidatie in de specifieke context van verkiezingscampagnes aanzienlijk beperkter. Dit geldt ook voor de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2026. Beschikbare informatie van verkiezingswaarnemers (onder meer de Raad van Europa) en mediaberichtgeving wijst erop dat intimidatie ook in deze campagnefase aanwezig was, inclusief meldingen van bedreigingen, online aanvallen en vandalisme van campagnemateriaal. De agressie manifesteerde zich zowel in digitale omgevingen als in de fysieke publieke ruimte, bijvoorbeeld via het bekladden of vernielen van verkiezingsposters. Een systematische, representatieve meting over de campagne van 2026 ontbreekt echter. De huidige kennis is daardoor gebaseerd op incidentrapportages. Daardoor blijft onduidelijk hoe frequent en wijdverbreid dergelijke incidenten waren.

Juist omdat verkiezingscampagnes een belangrijke fase vormen waarin politieke participatie, en politieke vertegenwoordiging samenkomen, is inzicht in deze specifieke context belangrijk. *Tegen deze achtergrond kwam de vraag op in welke mate lokale politieke partijen te maken kregen met intimidatie en agressie tijdens de gemeenteraadscampagne van 2026. Op die vraag geven we een antwoord in deze notitie.*

Onderzoeksopzet

In het voorjaar van 2026 vond een al langer gepland en door het ministerie gesubsidieerd onderzoek plaats onder alle lokale lijsten en lokale afdelingen van politieke partijen in Europees Nederland. Dat onderzoek richtte zich op besturen van de organisaties die lijsten indienen tijdens lokale verkiezingen. Bij lokale lijsten gaat het om gemeentelijke organisaties. Bij de meeste landelijke politieke partijen gaat het om bovengemeentelijke organisaties als regionale netwerken of provinciale werkgroepen.

Van de lokale lijsten zijn via uitgebreide zoekacties op internet zoveel mogelijke e-mailadressen verzameld. Deze partijen zijn net na de raadsverkiezingen van 2026 rechtstreeks benaderd en daarna enkele keren herinnerd aan de vragenlijst. Daarnaast is contact gelegd met de meeste landelijke politieke partijen met het verzoek de vragenlijst onder hun afdelingen te verspreiden. Dat laatste lukte overigens niet (voldoende) bij alle landelijke partijen. Soms speelden technische problemen een rol, of was de organisatie te druk met andere dingen om ook nog een enquête te verspreiden. Sommige partijen waren in staat en bereid de enquête met een individuele link te verspreiden onder al hun afdelingen. Anderen stuurden een meer algemene link in een nieuwsbrief. Weer anderen hebben helemaal niet meegedaan aan het onderzoek. Omdat het bij veel landelijke partijen gaat om bovengemeentelijke afdelingen, werd deze besturen gevraagd naar de ervaringen in de belangrijkste gemeente van hun werkveld.

De populatie is vrij kort na de verkiezingen van 18 maart benaderd met een gepersonaliseerde link (alle lokale lijsten en sommige landelijke politieke partijen), dan wel een algemene link (andere landelijke politieke partijen). In de weken daarna is aan de eerste groep enkele keren een herinnering gestuurd. Ook sommige landelijke politieke partijen hebben hun afdelingen nogmaals op het hart gedrukt te vragenlijst in te vullen. Op 21 mei is de vragenlijst gesloten.

De enquête heeft een brede opzet en bevat vragen over partijorganisatie, ledenontwikkeling, en kandidatenrekrutering, maar omvatte daarnaast een specifiek blok gericht op ervaringen tijdens de verkiezingscampagne. Informanten werden daarin gevraagd of zij daadwerkelijk campagne hadden gevoerd, en welke campagneactiviteiten werden ontplooid, zoals het verspreiden van verkiezingsprogramma's, het voeren van sociale mediacampagnes of het organiseren van bijeenkomsten.

Centraal voor het onderzoek naar intimidatie zijn de vragen over agressie en intimidatie tijdens de campagne. Deze vragen werden enkele dagen nadat de vragenlijst het veld in was gegaan toegevoegd aan het blok over campagnevoering. Met de toegevoegde vragen werd geïnterviewd met welke agressieve of intimiderende situaties partijen te maken kregen, waaronder het weghalen of bekladden van campagneposters, agressie tijdens debatten, tegenposters met bedreigende teksten en online intimidatie via sociale media. Daarnaast is gevraagd of deze ervaringen aanleiding gaven tot aanpassingen in de campagnevoering, wat inzicht biedt in mogelijke gedragsmatige effecten van intimidatie.

Populatie, response en analyse

De precieze omvang van de populatie van “lokale politieke partijen” is niet bekend. Sommige landelijke partijen konden of wilden geen informatie geven over hun exacte aantal afdelingen. Bovendien hadden in sommige gevallen die afdelingen geen echte mogelijkheden zelfstandig campagne te voeren. En lokale lijsten die eenmalig niet meedoen aan de lokale verkiezingen of die wel meededen, maar feitelijk niet als partij actief zijn, zijn moeilijk te vinden of het is onduidelijk of ze wel echt ‘bestaan’. Daarom is slechts een globale schatting te geven van het aantal lokale partijen en afdelingen.

In tabel 1 is een overzicht gegeven van populatie en de globale response per partij(groep).

In het databestand dat dit onderzoek opleverde staan uiteindelijk 638 rijen. Zo vaak is de vragenlijst aangeklikt. Daarvan zijn 544 serieuze informanten: zij hebben de vragenlijst (vrijwel) helemaal ingevuld. De helft van de afvallers deed dat al na de eerste paar vragen. In de dataset zit een response variabele in drie groepen om een onderscheid te maken tussen mensen die vrijwel niet meededen, die halverwege de vragenlijst afhaakten, en degenen die bijna de hele vragenlijst hebben ingevuld. In de analyses in deze notitie nemen we alleen die laatste groep mee.

Omdat we werkten met een algemene link voor PvdA, GroenLinks en de VVD, was het mogelijk dat verschillende mensen (of dezelfde persoon) de vragenlijst twee of meer keer invulde voor dezelfde afdeling. Dat bleek te zijn gedaan bij 3 GroenLinks en 3 PvdA afdelingen. Mogelijk is het vaker gebeurd want bij enkele afdelingen van deze twee partijen is de gemeente en afdeling niet ingevuld en het valt niet uit te sluiten dat daar ook wat dubbelingen in zitten. Omdat van die vragenlijsten er 10 (2 x 5) volledig waren ingevuld, is random een van twee ingevulde vragenlijsten opgenomen in de verzameling valide antwoorden. **Het totale aantal valide cases kwam daardoor op 539.**

Tabel 1: populatie en response

	Geschatte populatie	Benaderd	Response	Response %
Lokale lijsten	1246	1246	189	15%
50Plus			1	
BBB				
CDA	341	341	117	34%
CU	160	160	63	39%
D66	149	149	68	46%
DENK				
FNP	12	12	5	42%
FvD	1			
GroenLinks	195	(195)	20	10%
JA21				
NSC				
PvdA	279	(279)	19	7%
PvdD	12	12	5	42%
PVV	1	0		
SGP	79	79	46	58%
SP	126	0	1	
VOLT				
VVD	155	(155)	0	0%
Landelijk overig			2	
Onbekend			1	
Totaal	Minimaal 2756		539	Maximaal 20%

Toelichting: de populatie is vastgesteld door zoektochten op internet en contacten met partijafdelingen. We konden niet met alle partijen in contact komen: sommige landelijke partijen die wel meewerkten volstonden met een algemene oproep en een algemene link in een nieuwsbrief. Die optie staat aangegeven door het benaderingsgetal tussen haakjes te plaatsen. Sommige informanten openden de vragenlijst en stopten al met invullen na een enkele vraag. Onder response verstaan we alleen degenen die minstens de helft van de vragenlijst serieus hebben ingevuld. Er zijn in Nederland enkele partijen die in een of twee gemeenten meedoen, maar wel landelijke aspiraties hebben, zoals LEF en de libertaire partij. Deze partijen zijn benaderd als lokale lijsten, maar gaven aan een afdeling te zijn van een landelijke lijst.

Hoewel het response percentage van 20 procent best hoog is, is de response niet 'representatief' of 'random' voor de populatie van alle campagnes. Landelijke lijsten deden niet allemaal mee en de afdelingen van die partijen zijn dus niet benaderd. En de aangeschreven afdelingen en lokale lijsten deden lang niet allemaal mee aan het onderzoek. Bovendien gaven

bovengemeentelijke afdelingen die wel meededen aan het onderzoek alleen antwoorden over een enkele gemeente in hun werkveld. Het kan dus zijn dat de resultaten van dit onderzoek een vertekend beeld geven. Anderzijds is er geen aanleiding te denken dat die uitval het algemene beeld sterk vertekent. En door uit te splitsen naar diverse groepen partijen, kunnen we nagaan of het feit dat sommige groepen partijen veel meer meededen dan andere, de resultaten beïnvloeden.

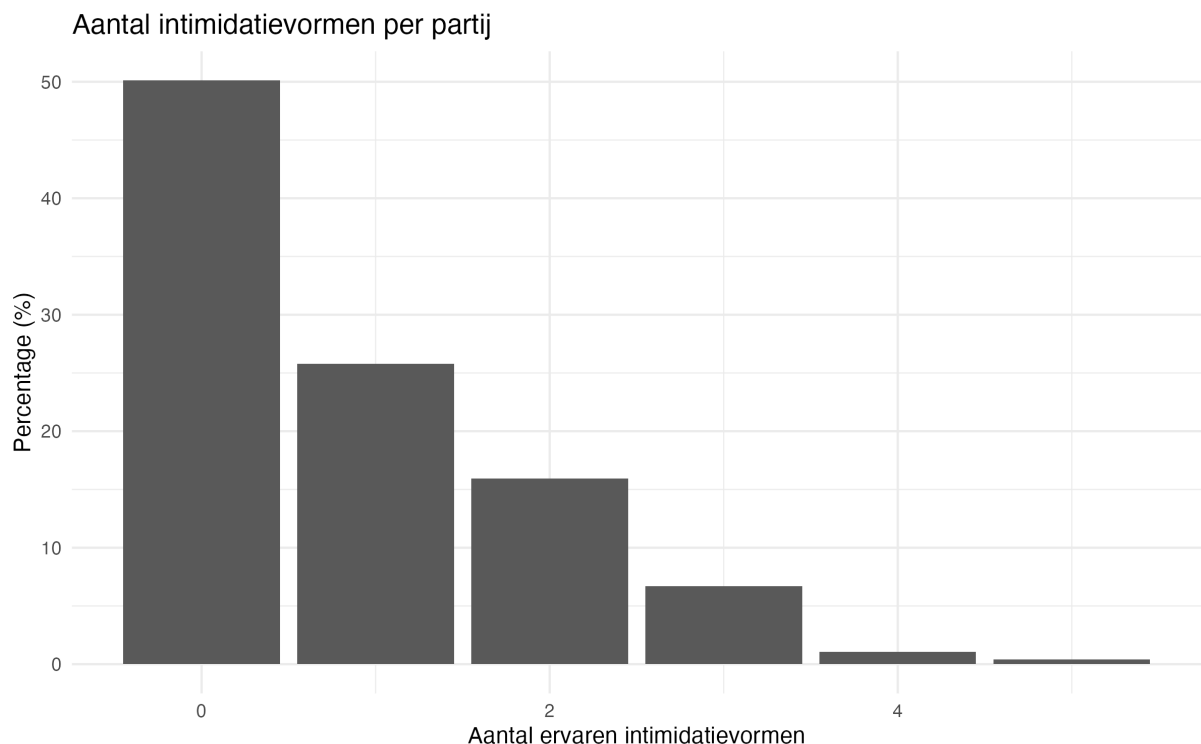
In de enquête hebben we partijen die geen lijsten hebben ingediend of die helemaal geen campagne hebben gevoerd niet gevraagd naar intimidatie tijdens die campagne. Deze zijn weggelaten uit de rapportage.

Om de leesbaarheid niet te zeer te verkleinen, benadrukken we in de presentatie van de gegevens hierna niet telkens dat het gaat om een selectieve groep politieke partijen.

Beschrijving van de resultaten: rechte tellingen

Van de 539 partijen in de dataset hebben er 530 campagne gevoerd. Daarvan hebben er 477 vragen beantwoord over agressie en intimidatie tijdens de campagne. Uit die gegevens blijkt dat de helft van al die politieke partijen te maken kregen met intimidatie tijdens de campagne. Sommige van die partijen zelfs in meerdere vormen.

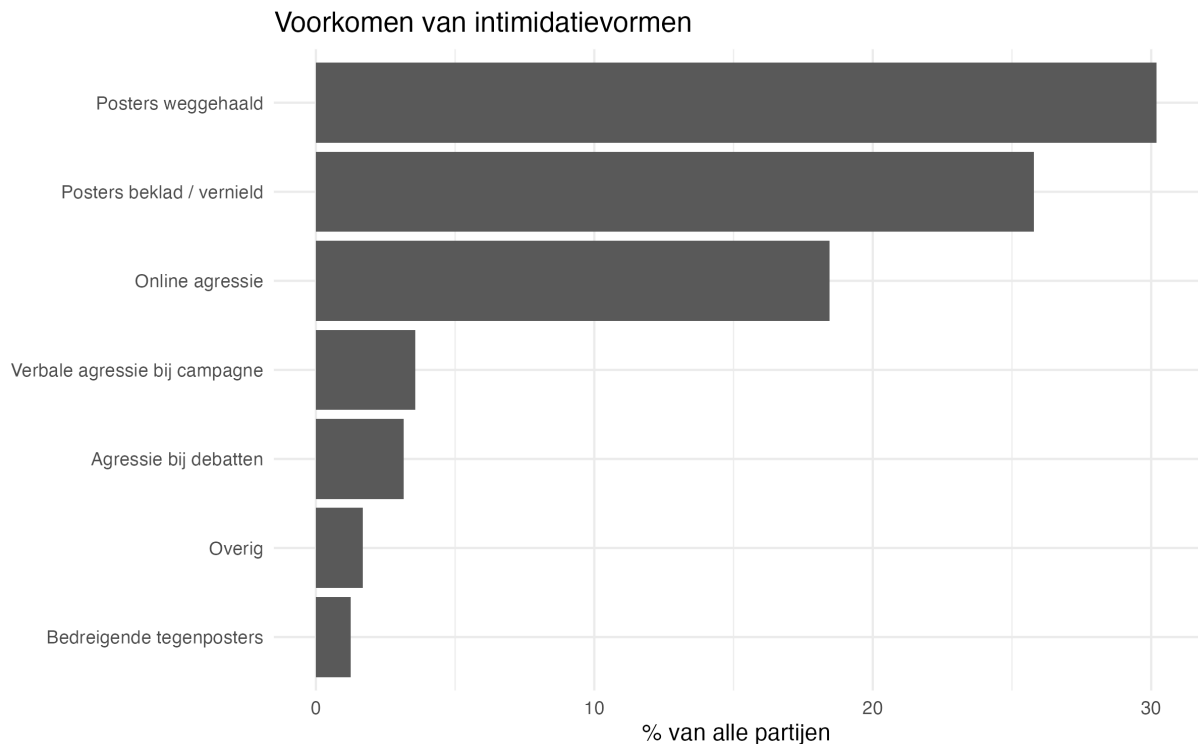
Figuur 1: de mate waarin politieke partijen te maken kregen met intimidatie tijdens de campagne van 2026 (n = 477).



Die intimidatie bestond vooral uit het weghalen en bekladden van posters (zie Figuur 2). Daarnaast werd online agressie relatief veel genoemd. In eerste instantie meldde iets minder dan 10 procent van de partijen (n = 42) ook andere vormen van agressie dan de vormen die

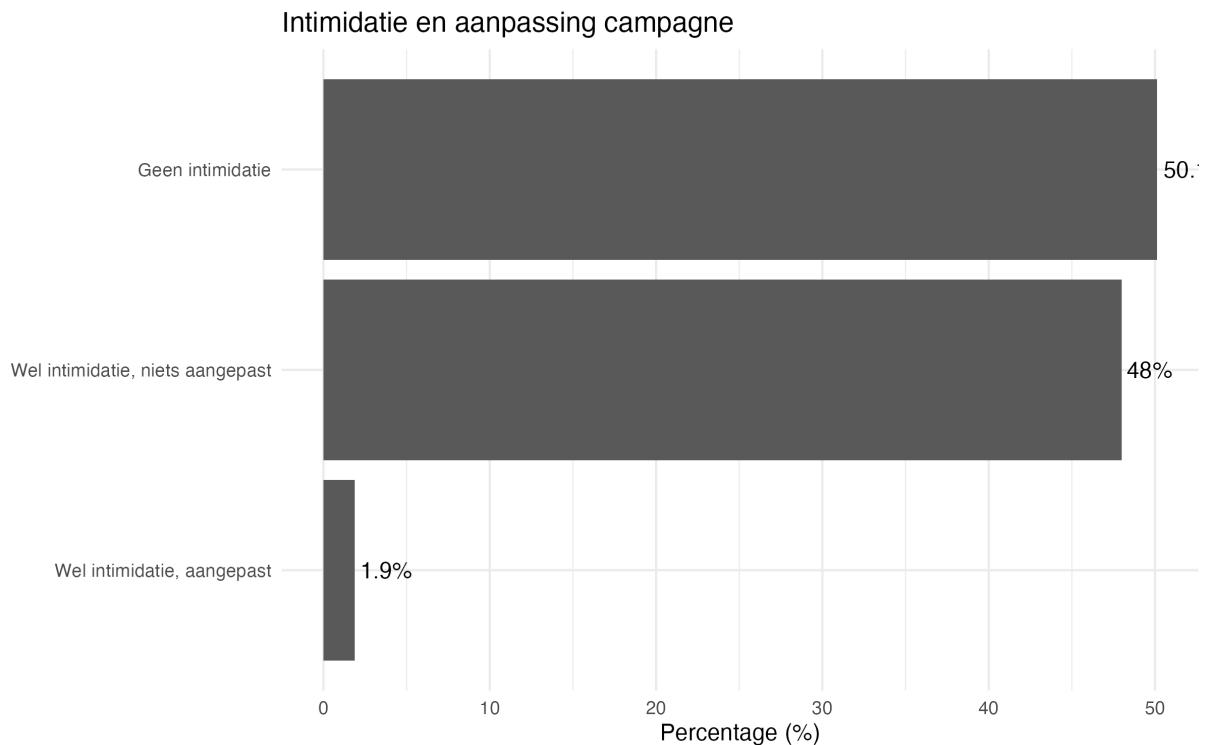
werden voorgelegd in de enquête, maar een deel van de antwoorden die daarna werden gegeven bleek uitstekend te passen bij de eerder opgegeven categorieën, alleen betrof het bijvoorbeeld niet het bekladden van posters, maar het beplakken met stickers. Alleen de categorie verbale agressie tijdens het canvassen en bij de pogingen met burgers in contact te komen hebben we daarna toegevoegd op basis van de open antwoorden. De gegevens staan in Figuur 2.

Figuur 2: de manier waarop politieke partijen werden geïntimideerd tijdens de campagne van 2026 (n = 477)



Hoewel deze vormen van intimidatie ernstig genoeg zijn, is het natuurlijk vooral problematisch wanneer partijen zich genoodzaakt zien daarna hun campagne aan te passen. Om dat te onderzoeken hebben we gevraagd of ze zich aanpasten en ook hoe ze dat hebben gedaan. Dat bleek maar mondjesmaat het geval.

Figuur 3: de mate waarin politieke partijen hun campagne in 2026 hebben aangepast naar aanleiding van intimidatie en agressie (n = 477)

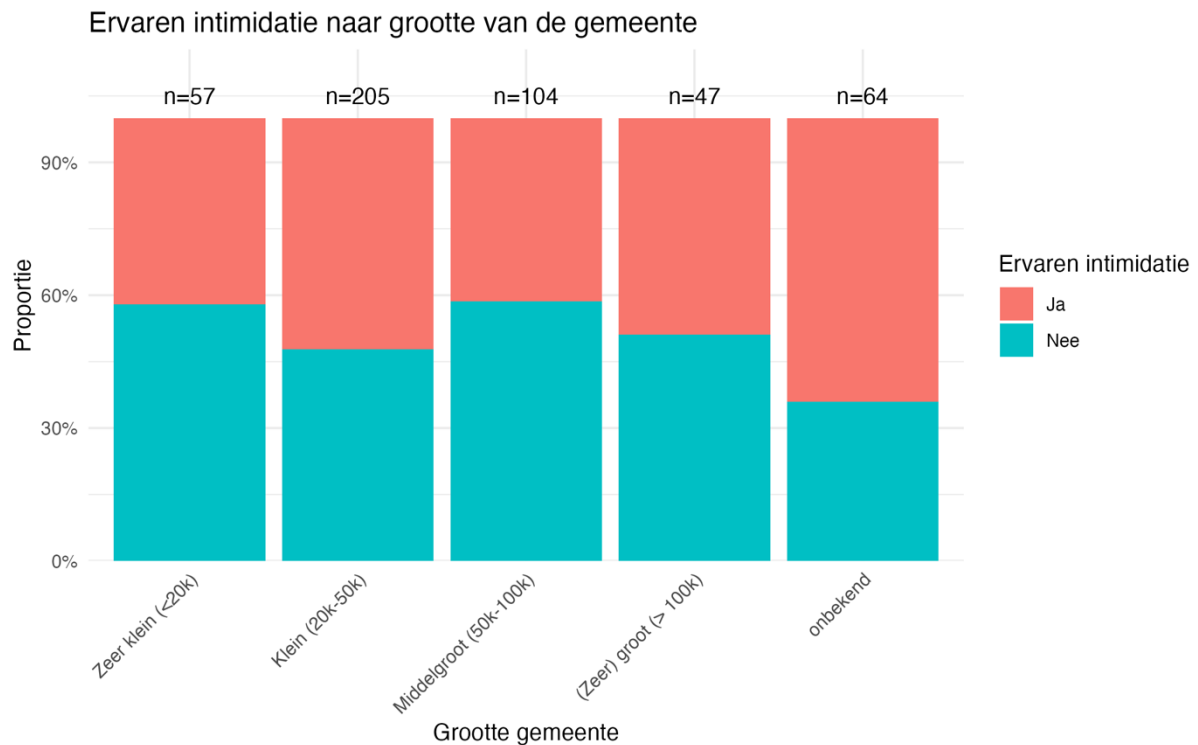


Dat aanpassen van de campagne (dat dus sporadisch plaatsvond) bestond uit verschillende vormen: corrigeren (terug plakken en terugplaatsen van de campagne materialen), melden (aangifte doen en melden bij de gemeente) en controleren (het strenger modereren van de eigen sociale kanalen). In geen enkel geval werd gemeld dat de campagne minder intensief werd.

Beschrijving van de resultaten: uitsplitsingen

Interessant is te zien waar die agressie het meeste plaats vond. Daarvoor splitsen we de bovenstaande cijfers uit naar de omvang van gemeenten en naar de politieke achtergrond van politieke partijen. Nogmaals zij opgemerkt, dat dit een onderzoek ook partijafdelingen die soms in meer gemeenten actief zijn. In die gevallen is niet bekend over welke gemeente het precies gaat.

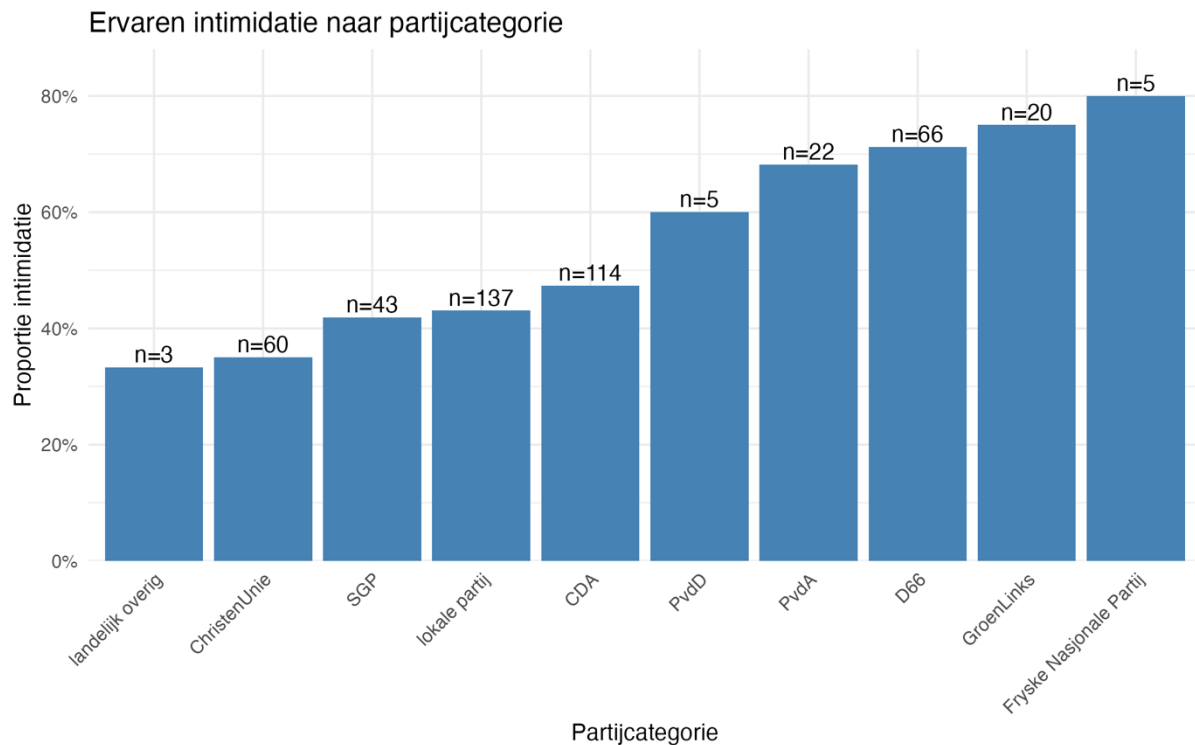
Figuur 4: de mate waarin politieke partijen te maken hebben gehad met enige vorm van intimidatie en agressie naar grootteklasse (n = 477)



Tenslotte hebben we een uitsplitsing gemaakt naar het soort partij. Dat maakt direct duidelijk dat niet alle landelijke partijen hebben meegedaan aan dit onderzoek: de aantallen staan boven elke kolom.¹ Opvallend is dat het erop lijkt dat partijen aan de linkerkant van het spectrum iets vaker rapporteren dat ze te maken hebben gehad met intimidatie en geweld dan partijen aan de rechterkant van het spectrum.

¹ PvdA en GroenLinks deden in de meeste gemeenten mee met een gezamenlijke lijst. Hier zijn echter niet de 'lijsten' ondervraagd, maar de partijorganisaties. Die bestonden ten tijde van de campagne nog als aparte organisatie. In enkele gevallen zou het kunnen zijn dat de PvdA en GroenLinks informant verwijzen naar dezelfde campagne.

Figuur 4: de mate waarin diverse groepen politieke partijen te maken hebben gehad met enige vorm van intimidatie en agressie (n = 477)



Afsluitend

In deze notitie is een eerste beeld geschetst van de mate waarin lokale politieke partijen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2026 te maken kregen met intimidatie en agressie. De resultaten laten zien dat dergelijke ervaringen geen marginaal verschijnsel zijn, maar een substantieel en breed verspreid onderdeel van de campagnepraktijk vormen, vooral via vandalisme van campagnemateriaal en online uitingen. De helft van alle politieke partijen kreeg hier mee te maken. De geobserveerde verschillen tussen gemeenten en partijen vereisen verdere analyse. Het probleem lijkt *niet* vaker voor te komen in grotere gemeenten dan elders. Partijen aan de linkerkant rapporteren iets vaker agressie en geweld dan partijen aan de rechterkant. En omdat van deze groep iets minder bekend is (de response in die groep was veel lager), kan dit betekenen dat de schatting in deze notitie iets te laag uitvalt. Gezien de opzet van het onderzoek moeten de hier gepresenteerde cijfers voorzichtig indicatief worden geïnterpreteerd.